EUROOPAN
KOMISSIO

Bryssel 2.10.2025
COM(2025) 587 final

KOMISSION KERTOMUS EUROOPAN PARLAMENTILLE, NEUVOSTOLLE, EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEALLE JA ALUEIDEN KOMITEALLE

kauden 2020–2033 Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnan ensimmäisestä väliarvioinnista

{SWD(2025) 284 final}

1. Johdanto

Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminta, joka sai alkunsa vuonna 1985 Kreikan entisen kulttuuriministerin Melina Mercourin ajatuksesta, on Euroopan unionin lippulaivatoimi. Aloitteen tavoitteena on edistää ja juhlistaa Euroopan rikasta kulttuurista monimuotoisuutta ja yhteistä kulttuuriperintöä sekä lisätä näin kansalaisten tunnetta yhteiseen kulttuurialueeseen kuulumisesta ja vahvistaa kulttuurin panosta kaupunkien pitkän aikavälin kehittämiseen. Aluksi jäsenvaltiot nimesivät kaupungit Euroopan kulttuurikaupungeiksi kulttuuriasioista vastaavien ministerien päätöslauselman perusteella. Päätöslauselmassa tunnustettiin kaupunkien keskeinen rooli kulttuurin muodostumisessa ja leviämisessä Euroopassa. Päätöksellä 1419/1999/EY (jota muutettiin vuonna 2005 päätöksellä N:o 649/2005/EY) ”Euroopan kulttuurikaupungeista” tuli ”Euroopan kulttuuripääkaupunkeja”, ja aloite vahvistettiin yhteisön toiminnaksi. Vuonna 2006 tehtiin uusi päätös (1622/2006/EY), jolla täydennettiin Euroopan kulttuuripääkaupunkien valintaa ja seurantaa koskevia sääntöjä. Nykyisen oikeusperustan muodostava Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös N:o 445/2014/EU annettiin vuonna 2014, ja se kattaa vuodet 2020–2033.

Tämä on kauden 2020–2033 Euroopan kulttuuripääkaupungit -toimintaa koskeva ensimmäinen väliarviointi, jota edellytetään kyseisen päätöksen 16 artiklan 2 kohdassa. Siinä arvioidaan toiminnan tuloksellisuutta tarkastelemalla paremman sääntelyn suuntaviivoissa ja välineistössä vahvistettuja viittä arviointikriteeriä, jotka ovat vaikuttavuus, tehokkuus, merkityksellisyys, johdonmukaisuus ja EU:n tason lisäarvo. Lisäksi arvioidaan toimen pitkän aikavälin vaikutusta, jotta Euroopan kulttuuripääkaupungin isännöintiin liittyvää mahdollista jatkuvuutta voidaan ymmärtää paremmin. Tässä väliarvioinnissa pyritään myös määrittämään hyviä käytäntöjä ja raportoimaan toiminnasta saatuja kokemuksia tuleville Euroopan kulttuuripääkaupungeille ja Euroopan kaupungeille, jotka ovat kiinnostuneita kehittämään kulttuuristrategioitaan ja kulttuuritarjontaansa. Arvioinnissa esitetään toimintaan myös mahdollisia parannuksia, jotka on tarkoitus ottaa huomioon seuraavassa, vuoden 2033 jälkeistä ajanjaksoa koskevassa aloitteessa.

Koska covid-19-pandemia vaikutti toiminnan toteuttamiseen kauden 2020–2033 alussa, arviointiin päätettiin ottaa mukaan laajempi joukko Euroopan kulttuuripääkaupunkeja sekä aiemman oikeudellisen välineen mukaisesti valittuja ja seurattuja nimityksen saaneita kaupunkeja. Tätä pidettiin tarpeellisena, jotta toiminnan pitkän aikavälin vaikutuksia voidaan ymmärtää paremmin.

Toiminnan suunnittelu

Nykyisen vuodet 2020–2033 kattavan oikeusperustan perusteella kahdella jäsenvaltiolla on kunakin vuonna oikeus isännöidä Euroopan kulttuuripääkaupunki -toimintaa päätöksessä esitetyssä aikajärjestyksessä. Lisäksi vuosina 2022, 2024, 2028, 2030 ja 2033 nimityksen haltijana voi olla myös EFTA-/ETA-maan, ehdokasmaan tai mahdollisen ehdokasmaan (EU:n ulkopuolisten maiden) kaupunki. Jäsenvaltiot hallinnoivat valintamenettelyä kansallisella tasolla toimivaltaisen viranomaisensa vastuulla ja Euroopan komission avustuksella. Komissio on suoraan vastuussa EU:n ulkopuolisten maiden kaupunkien välisten avointen kilpailujen järjestämisestä.

Kilpailut alkavat viimeistään kuusi vuotta ennen nimitysvuotta, kun asianomainen jäsenvaltio (EU:n ulkopuolisten maiden kaupunkien välisissä kilpailuissa komissio) julkaisee hakemuspyynnön. Pyyntö sisältää kuusi oikeusperustassa määritettyä kriteeriä, jotka ovat

”panos pitkän aikavälin strategiaan”, ”eurooppalainen ulottuvuus”, ”kulttuuri- ja taiteellinen sisältö”, ”toteutusvalmius”, ”vaikutusala” ja ”hallinto”.

Valinta on kaksivaiheinen: esivalinta tehdään viimeistään viisi vuotta ennen nimitysvuotta (osa ehdokaskaupungeista pääsee esivalinnan läpäisseiden ehdokaskaupunkien luetteloon), ja varsinainen valinta tehdään yhdeksän kuukauden kuluttua esivalinnasta (yhtä kaupunkia suositellaan nimityksen haltijaksi). Asiantuntijaraati arvioi tarjoukset toiminnan tavoitteiden ja kriteerien perusteella. Asianomainen jäsenvaltio (EU:n ulkopuolisten maiden osalta komissio) nimeää voittajakaupungin virallisesti raadin suosituksen perusteella.

Nimeämisen jälkeen kaupunkia seurataan nimitysvuoteen asti. Tässä prosessissa komissio kutsuu koolle kolme kaupungin ja asiantuntijaraadin välistä kokousta, joissa tarkastellaan edistymistä ja annetaan ohjeita. Komissio päättää seurantaprosessin lopussa raadin suosituksen perusteella, maksaako se Melina Mercouri -palkinnon kaupungille nimitysvuoden alussa. Tämä palkinto rahoitetaan Luova Eurooppa -ohjelmasta.

Valinta- ja seurantamenettelyistä vastaavassa asiantuntijaraadissa on enintään 12 jäsentä. EU:n toimielimet ja elimet nimeävät säännöllisesti kymmenen jäsentä kolmen vuoden pituisiksi toimikausiksi (Euroopan parlamentti nimeää kolme, Euroopan unionin neuvosto kolme, komissio kolme ja Euroopan alueiden komitea yhden), ja asianomainen jäsenvaltio nimeää enintään kaksi jäsentä.

Komissio tekee eurooppalaisten asiantuntijoiden esivalinnan avoimen kiinnostuksenilmaisupyynnön avulla. Asiantuntijoiden valintaperusteet luetellaan oikeusperustan 6 artiklassa.

Euroopan kulttuuripääkaupunki -toimintaa hallinnoidaan komissiossa koulutuksen, nuorisoasioiden, urheilun ja kulttuurin pääosaston Luova Eurooppa -yksikön kautta.

Päätöksellä N:o 445/2014/EU Euroopan kulttuuripääkaupunki -toimintaa muutettiin seuraavasti:

- Valittuja kaupunkeja ei tarvitse enää vahvistaa EU:n tasolla, vaan asianomainen jäsenvaltio nimeää suoraan Euroopan kulttuuripääkaupunki -nimityksen haltijat.
- Ehdokasmaat, mahdolliset ehdokasmaat ja EFTA-/ETA-maat voivat osallistua toimintaan.
- Valintakriteerejä on täsmennetty ja vahvistettu, ja niissä painotetaan aiempaa voimakkaammin toimen pitkän aikavälin vaikutuksia ja eurooppalaista ulottuvuutta.
- Oikeusperustaan on sisällytetty asiantuntijaraadin jäsenten profiileja koskevia näkökohtia.
- Kahden seurantakokouksen sijaan järjestetään kolme seurantakokousta, joista ensimmäinen pidetään kolme vuotta ennen nimitysvuotta ja viimeinen pari kuukautta ennen nimitysvuotta.
- Vastuu jälkiarvioinnista on siirtynyt Euroopan komissiolta nimetylle kaupungille.
- Melina Mercouri -palkinnon maksamisajankohtaa on lykätty kahdesta kuukaudesta ennen nimitysvuoden alkua vuoden alkuun.

2. Toiminnan kehityksen tila

Nimitys on myönnetty vuodesta 1985 alkaen kaikkiaan 82 kaupungille, joita on ollut kaikissa EU:n jäsenvaltioissa (joihin myös Yhdistynyt kuningaskunta kuului siihen asti, kunnes erosopimus tuli voimaan vuonna 2020), ja viidessä EU:n ulkopuolisessa maassa (Islanti (2000), Turkki (2010), Norja (2000, 2008 ja 2024), Serbia (2022) ja Pohjois-Makedonia

(2028)) sijaitseville kaupungeille. Nykyisen oikeusperustan nojalla on valittu 22 kaupunkia, joista 13 on isännöinyt / isännöi toimea tämän tiedonannon laatimisajankohtana, ja yhdeksän valittua kaupunkia valmistautuu parhaillaan nimitysvuoteensa.

Päätöstä N:o 445/2014/EU muutettiin vuonna 2017 siten, että Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen osapuolina olevat Euroopan vapaakauppaliiton maat otettiin mukaan toimintaan. Sitä muutettiin uudelleen vuonna 2020 covid-19-pandemian vuoksi. Kummatkin vuoden 2020 Euroopan kulttuuripääkaupungit (Rijeka ja Galway) saivat jatkaa kulttuuripääkaupunkivuottaan 30. huhtikuuta 2021 saakka. Lisäksi Euroopan kulttuuripääkaupunkivuotta lykättiin Timișoarassa ja Elefsinassa vuodesta 2021 vuoteen 2023, ja Novi Sadissa nimitysvuosi siirrettiin vuodesta 2021 vuoteen 2022.

Kun Ukrainalle ja Georgialle myönnettiin EU:n ehdokasmaan asema vuosina 2022 ja 2023, ne molemmat täyttävät EU:n ulkopuolisten maiden kaupungeille avoimeen kilpailuun osallistumisen kelpoisuusedellytykset, koska molemmat maat osallistuvat myös Luova Eurooppa -ohjelmaan.

3. Arvioinnin tulokset: saavutukset ja haasteet

Vaikuttavuus

Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnan todettiin lisänneen kulttuuritoimintaa ja laajentaneen kulttuuritarjontaa isäntäkaupungeissa sekä tyylilajien että esityspaikkojen osalta. Euroopan kulttuuripääkaupunkien vuosina 2013–2022 tekemistä paikallisista arvioinneista ilmenee, että **kulttuuripääkaupunkivuonna järjestetään tavallisesti noin 1 000–1 200 erillistä kulttuuritapahtumaa**. Kulttuuripääkaupunkivuodella oli myös huomattava vaikutus kulttuuritoimintaan ja infrastruktuuriin tehtäviin investointeihin isäntäkaupungeissa. Näiden kaupunkien kulttuurimäärärahat usein noin viisinkertaistuivat Euroopan kulttuuripääkaupungin isännöinnin ansiosta. **Kauden 2013–2022 Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnan viralliset osallistumisluvut osoittavat, että noin 38,5 miljoonaa ihmistä osallistui** kyseisellä kaudella **Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnasta tuettuun kulttuuritoimintaan** yleisönä, kuraattorina tai hankkeen edunsaajana. Tämä dynaamisuus ja monien tapahtumien maksuttomuus laajensi edunsaajien joukkoa useamman tyyppisiin kulttuurin harrastajiin sekä kannusti kulttuuritapahtumien pariin myös niitä, jotka eivät olleet aiemmin osallistuneet aktiivisesti kulttuuritoimintaan. Useissa Euroopan kulttuuripääkaupungeissa toimintaan on otettu mukaan esimerkiksi koululaisia, heikommista lähtökohdista tulevia henkilöitä (kuten maahanmuuttajia ja työttömiä) sekä syrjäseutujen asukkaita.

Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminta vahvisti myös isäntäkaupunkien kulttuurialaa ja luovia aloja. Tämä johtui osittain erityisistä valmiuksien kehittämishankkeista, mutta suurin vaikutus oli virallisten ja epävirallisten kulttuuriekosysteemien luomisella. Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminta kannusti paikallisia sidosryhmiä tekemään yhteistyötä kulttuuriohjelmien suunnittelussa ja toteuttamisessa. Tämä yhteistyö ja useiden kulttuurihankkeiden hallinnoinnista saatu kokemus auttoivat kehittämään paikallista osaamista ja vahvistamaan alan pitkän aikavälin valmiuksia.

Arvioinnissa korostetaan, että Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnassa noudatetaan menestyksekkäästi sen strategista tavoitetta eli pyritään kohottamaan isäntäkaupunkien kansainvälistä profiilia vahvan kulttuuriohjelman avulla. Tämä näkyy erityisesti siten, että ulkomaalaisten vierailijoiden määrä on lisääntynyt isäntäkaupungeissa, kaupungit ovat olleet

laajemmin esillä kansainvälisissä tiedotusvälineissä ennen nimitysvuotta ja sen aikana ja kansainvälinen yhteistyö on tehostunut. Kaiken kaikkiaan asiaa koskevia tietoja keränneiden Euroopan kulttuuripääkaupunkien analyysi osoittaa, että **kulttuuripääkaupunkivuonna vierailijoiden määrä voi lisääntyä isäntäkaupungissa noin 30–40 prosenttia** (joista 25–35 prosenttia on ulkomaalaisia).

Tehokkuus

Arvioinnissa todettiin, että **Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminta on kustannustehokasta toimintaa, jolla voidaan hankkia julkista ja yksityistä rahoitusta suhteellisen vähäisin unionille aiheutuvin kustannuksin (noin 3–5 miljoonaa euroa vuodessa)**. Tarkasteltaessa Euroopan kulttuuripääkaupunkien vuosien 2013–2022 talousarvioita käy ilmi, että **kyseisellä toiminnalla on hankittu yhteisesti noin 900 miljoonaa euroa rahoitusta kulttuurialan toimintaan kaikkialla EU:ssa**, kun otetaan huomioon kaikki EU:n, kansalliset, alueelliset, paikalliset ja yksityiset rahoituslähteet.

Melina Mercouri -palkinnon osuus (1,5 miljoonaa euroa) on 2–7 prosenttia eli vain murto-osa Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnan koko talousarviosta. Merkittävä osa on peräisin julkisista lähteistä, ja kansallisen, paikallisen ja alueellisen rahoituksen osuus talousarviosta on yhteensä 71 prosenttia. On kuitenkin huomattava, että suunniteltujen ja toteutuneiden talousarvioiden välillä on usein ristiriita, sillä useimmilla kaupungeilla on puutteita, jotka johtuvat eri tekijöistä, kuten kansallisten hallitusten taloudellisten sitoumusten vähenemisestä ja odottamattomista olosuhteista. Vain muutama kaupunki toteutti ohjelmansa alkuperäisillä talousarvioennusteillaan.

Arvioinnissa tarkasteltiin myös toiminnan tehokkuuteen vaikuttavia haasteita ja sitä, mitä ehdokaskaupungit tai nimityksen saaneet kaupungit voisivat oppia Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnasta saamastaan kokemuksesta. Esimerkiksi rajallinen aika esivalinnan ja lopullisen valinnan välillä tuottaa ongelmia ehdokaskaupungeille, jotka eivät aina pysty täysin parantamaan hakemustaan näiden kahden valintakierroksen välissä. Myöhemmässä vaiheessa niiden voi olla vaikea hyödyntää tarjousprosessin aikana tehtyä työtä ja kertynyttä osaamista. Lisäksi niiden voi olla vaikea luottaa riittävään oppimiseen ja viestintään aiempien, nykyisten ja tulevien Euroopan kulttuuripääkaupunkien välillä.

Valinta- ja seurantamenettelyjen tehokkuus
Nykyisen oikeusperustan mukaan valintaprosessissa on seuraavat vaiheet:

- hakemuspyyntö: vähintään kuusi vuotta ennen nimitysvuotta
- hakemuksen jättäminen: vähintään kymmenen kuukauden kuluttua hakemuspyynnön julkaisemisesta
- esivalintakokous ja raportti: viisi vuotta ennen nimitysvuotta
- tarkistetun hakemuksen jättäminen, valintakokous ja raportti: noin yhdeksän kuukauden kuluttua esivalintakokouksesta
- kaupungin nimeäminen: neljä vuotta ennen nimitysvuotta.

Valinnan jälkeen järjestetään kolme seurantakokousta, joista ensimmäinen pidetään kolme vuotta, toinen 18 kuukautta ja kolmas kaksi kuukautta ennen nimitysvuotta. Kuultujen sidosryhmien mielestä nykyiset valinta- ja seurantaprosessit toimivat yleisesti ottaen hyvin, mutta ne havaitsivat myös seuraavia parannuskohteita:

- **Hakemuksen jättämisen aikataulu**: Hallinnon tasolla valintaprosessin määräaikoja pidetään yleisesti ottaen riittävinä, mutta kaupunkien mielestä nykyisten määräaikojen

noudattaminen on haastavaa. Erityisen ongelmallisena pidetään esivalinnan ja lopullisen valinnan välistä yhdeksän kuukauden ajanjaksoa. Tämä kiireinen aikataulu lisää erityisesti pienempiin tai kokemattomampiin kaupunkeihin kohdistuvia paineita kansainvälisten suhteiden luomisessa ja paikallisten sidosryhmien sitoumusten varmistamisessa.

- **Seurantakokoukset**: Jotkut sidosryhmät kannattivat siirtymistä seurantaprosessista neuvoa-antavampaan rooliin. Tällöin raadin asiantuntijat tekisivät tiivistä yhteistyötä kaupunkien kanssa ja tarjoaisivat reaaliaikaisia ratkaisuja ja mentorointia. Näin vastattaisiin haasteisiin, jotka liittyvät edellytettävien taitojen puutteeseen ja puutteelliseen valmiuksien kehittämiseen Euroopan kulttuuripääkaupungeissa.

Yleisesti ottaen neljä vuotta valinnasta voisi olla kaupungeille riittävä aika tapahtuman toteuttamiseen, mutta tämä aikataulu voi olla haastava, jos kaupunki ei ole vielä saavuttanut tiettyä kulttuurisen kypsyyden tasoa. Tämä ei välttämättä tarkoita sitä, ettei heikommin valmistautuneita kaupunkeja pitäisi harkita nimitettäväksi, mutta niiden tarjousasiakirjaa olisi tarkasteltava realistisesti ja arvioitava kaupungin todellisen kulttuurikapasiteetin perusteella. Jos tällainen kaupunki valitaan, sille olisi tarjottava riittävästi ohjausta, seurantaa ja mahdollisuuksia kehittää valmiuksia.

Sidosryhmät totesivat lisäksi, että kahteen keskeiseen Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnan käsitteeseen – eurooppalaiseen ulottuvuuteen ja jatkuvuuteen – liittyvien väärinkäsitysten vuoksi voi tuhlautua aikaa. Arviointiin osallistuneet totesivat lopulta ymmärtäneensä molemmat termit, mutta joidenkin mielestä tarjous- tai suunnitteluvaiheessa säästyisi aikaa, jos opastettaisiin selkeämmin, mitä eurooppalainen ulottuvuus käytännössä on.

Uusien ja vanhojen raadin asiantuntijoiden välinen siirtymä on toinen parannuskohde, sillä uusilta jäseniltä puuttuvat usein tarvittavat keinot saumattomaan siirtymään, minkä vuoksi menetetään tietoa ja osallistuminen on epätasaista. Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminta voisi hyötyä jäsenneltyjen perehdytysprosessien kehittämisestä ja raadin asiantuntijoiden neuvoa-antavan roolin korostamisesta näiden haasteiden ratkaisemiseksi. Yleisemmin katsottiin, että keskitetympi ja tehokkaampi viestintästrategia EU:n tasolla lisäisi nimityksen saaneiden kaupunkien ja koko aloitteen näkyvyyttä, ja kaupungit saisivat arvokasta tukea.

Johdonmukaisuus

Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminta on sisäisesti ja ulkoisesti hyvin johdonmukaista. Isäntäkaupunkien valinta- ja hallinnointiprosessit ovat Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnan tavoitteiden mukaisia. Hakuprosessissa kaupungit velvoitetaan sisällyttämään kulttuuripääkaupunkihankkeensa laajempaan kulttuuristrategiaan sekä ottamaan mukaan eri sidosryhmiä ja hallintotasoja. Kansalliset sidosryhmät ovat erityisen tärkeitä, ja ne pitävät Euroopan kulttuuripääkaupunki -toimintaa usein kansallisesti merkityksellisenä asiana. Paikalliset painopisteet voi olla kuitenkin vaikea saattaa tasapainoon EU:n tavoitteiden kanssa erityisesti eurooppalaisen ulottuvuuden yhteydessä.

Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminta on sopusoinnussa muiden EU:n ohjelmien, erityisesti EU:n kulttuurialan ja luovien alojen lippulaivaohjelman eli Luova Eurooppa -ohjelman, kanssa. Molemmilla on samat keskeiset tavoitteet, kuten kulttuurisen monimuotoisuuden lisääminen ja rajat ylittävän yhteistyön edistäminen. Molemmat myös tukevat EU:n kulttuurialan ja luovien alojen kilpailukykyä, vahvistavat kulttuuriin osallistumista sekä edistävät eurooppalaista identiteettiä. Euroopan

kulttuuripääkaupunki -toiminnassa on samoja piirteitä kuin ympäristönäkökohtien huomioon ottamiseen ja sosiaaliseen osallisuuteen liittyvissä EU:n painopisteissä. Toimintaa pitäisi vielä yhdenmukaistaa ensisijaisten ympäristötavoitteiden ja EU:n ulkopolitiikan kanssa. Nimityksen saaneet kaupungit, niiden alue tai jäsenvaltio voivat hyötyä EU:n rahoituksesta ja myös koheesiopolitiikan rahoituksesta kulttuurin alalla, mutta Euroopan kulttuuripääkaupunki -toimien ja muiden EU:n rahoituslähteiden välinen ennakoiva koordinointi on edelleen vähäistä. Kun arvioinnissa tarkasteltiin suhdetta kansallisiin aloitteisiin, havaittiin synergioita ja joitakin pieniä päällekkäisyyksiä.

EU:n tason lisäarvo

Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminta on tuonut **selkeää ja merkittävää EU:n tason lisäarvoa edistämällä eri maiden isäntäkaupunkien kulttuuritoimijoiden välistä kansainvälistä yhteistyötä, lisäämällä Euroopan kaupunkien näkyvyyttä ja vahvistamalla yhteistä eurooppalaista kulttuuri-identiteettiä**. Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnan tuella etenkin pienemmät ja vähemmän kansainvälistä huomiota saaneet kaupungit ovat päässeet maailmanlaajuisiin kulttuuriverkostoihin, isännöineet kunnianhimoisia ja monimuotoisia kulttuuriohjelmia, onnistuneet houkuttelemaan yleisöä ja saaneet huomiota tiedotusvälineissä, mikä ei olisi muuten ollut mahdollista.

Aloite on vauhdittanut kansainvälistä matkailua ja rajat ylittäviä kumppanuuksia sekä edistänyt kaupunkialueiden elvyttämistä, kansalaistoimintaa ja paikallisten kulttuurialojen vahvistamista. Jotkin kaupungit ovat selkeitä esimerkkejä siitä, miten Euroopan kulttuuripääkaupunki -nimitys voi edistää pitkän aikavälin kehitystä, kulttuuridiplomatiaa sekä EU:n arvoja, kuten suvaitsevaisuutta ja rauhaa. Koska tämä toiminta mahdollistaa yhteistyön sekä EU:n jäsenvaltioiden että EU:n ulkopuolisten maiden taiteilijoiden ja instituutioiden kanssa, se tukee EU:n kulttuuridiplomatiatavoitteita ja vahvistaa koko Euroopan kulttuurirakennetta.

Arvioinnissa tuodaan kuitenkin esiin useita rakenteellisia rajoituksia, joiden vuoksi Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnan koko potentiaalia ei pystytä hyödyntämään. Erityisesti virallisen institutionaalisen tiedonjakomekanismin ja kulttuurialan toimijoiden keskitetyn tietokannan puuttuminen rajoittaa nimitysvuonna perustettujen verkostojen kestävyyttä ja ulottuvuutta. Vaikka aloitteella edistetään menestyksekkäästi eurooppalaisia arvoja, epäjohdonmukainen poliittinen tuki ja heikko sitoutuminen nimitysvuoden jälkeiseen toimintaan voivat heikentää nimitysvuoden vaikutusta. Arvioinnissa todetaan siksi, että jäsennellympi EU:n tason tuki (viestinnässä, tietojen jakamisessa ja jatkuvuuden suunnittelussa) olisi olennaisen tärkeää, jotta voidaan lisätä Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnan tehokkuutta ja pysyvää vaikutusta.

Merkityksellisyys

Toiminta kehittyy edelleen Euroopan sosioekonomisten muutosten ja kulttuuriympäristön rinnalla. Vaikka kyseessä on yksi EU:n pitkäaikaisimmista kulttuuritoimista, aloite on edelleen kaupunkien pitkän aikavälin kehitystavoitteiden mukainen, kun tarkastellaan erityisesti kulttuurin sisällyttämistä kaupunkisuunnitteluun ja päätöksentekoon. Ehdokaskaupunkien velvollisuus kehittää kattavia kulttuuristrategioita on muuttanut tapaa, jolla kunnat suhtautuvat kulttuuriin ja hyödyntävät sitä, mikä on usein johtanut koko kaupungin laajuisen kulttuuripolitiikan luomiseen tai kehittämiseen. Näihin prosesseihin eivät ole osallisina pelkästään nimityksen saaneet kaupungit. Myös kaupungit, jotka eivät tule valituiksi, hyötyvät tehostetuista kulttuuristrategioista ja paremmista suunnittelukehyksistä. Useat esimerkit

havainnollistavat, miten tarjousprosessilla voidaan edistää alueellisten strategioiden kehittämistä kaupunkitason ulkopuolella.

Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnan sisällyttäminen kaupunkipolitiikkaan usein vahvistaa ja laajentaa olemassa olevia toimenpiteitä, jolloin legitimiteetti lisääntyy ja kulttuurin kehittämiseen keskitytään aiempaa enemmän. Lisäksi tarjousprosessi luo luottamusta sekä poliittiseen johtoon että kulttuurialaan, jolloin kulttuurivetoiseen kaupunkien elvyttämiseen tehdään usein konkreettisia investointeja. Nämä ovat erityisen merkittäviä tuloksia kuntien kulttuurimäärärajojen vähentyessä. Kulttuuripääkaupungit toimivat lippulaiva-aloitteena, jolla varmistetaan paikallinen poliittinen tuki ja saadaan vankkaa näyttöä kulttuuri-investointien sosioekonomisesta arvosta. Jälkiarvioinnit osoittavat johdonmukaisesti vipuvaikutuksen, joka tuottaa laajempia taloudellisia ja kulttuurisia hyötyjä verrattuna alkuinvestointeihin, millä kaupungit perustelevat kulttuurialoitteiden jatkuvan ja lisääntyvän tukemisen.

Toiminnan jatkuvuus on edelleen keskeinen kysymys pohdittaessa Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnan merkityksellisyyttä. Vaikka jotkin kaupungit ovat perustaneet toiminnan jatkuvuutta käsitteleviä organisaatioita, monilla kaupungeilla ei ole riittäviä mekanismeja pitkän aikavälin suunnitteluun. Koska monet nimitysvuoden edut näkyvät vasta usean vuoden kuluttua, vauhtia ei usein pystytä pitämään yllä Euroopan kulttuuripääkaupunki -ohjelman täytäntöönpanoelinten nopean lakkauttamisen vuoksi. Kehno jatkuvuuden suunnittelu, tietorajoitukset ja pitkän aikavälin arviointikehysten puuttuminen heikentävät aloitteen koko vaikutusta. Kaiken kaikkiaan Euroopan kulttuuripääkaupunki -aloite on auttanut lisäämään kulttuuripolitiikan arvioinnin merkitystä kaikkialla Euroopassa. Fokusryhmät toivat esiin lisääntyvän kiinnostuksen kulttuurin vaikutusten arviointiin, sillä monet eurooppalaiset kaupunkiverkostot laativat erityisiä toimintalinjoja kulttuurin vaikutusten arviointia varten. Tämä viittaa siihen, että aloitteella on keskeinen rooli kulttuuripolitiikan arvioinnin edistämisessä paikallistasolla.

Toinen toiminnan merkityksellisyyden tärkeä ulottuvuus on sen mahdollisuus tukea aluekehitystä kaupunkien ja niiden lähialueiden välisen yhteistyön avulla. Jotkin esimerkit osoittavat, miten aloitteella voidaan onnistuneesti hajauttaa kulttuurihyötyjä ja lisätä niiden saatavuutta useissa kunnissa. Rakenteellisia haasteita on kuitenkin edelleen erityisesti maaseutualueilla ja pienemmissä kunnissa, joilla ei välttämättä ole tehokkaaseen osallistumiseen tarvittavaa toteutusvalmiutta.

Samanaikaisesti toimea on mukautettu siten, että se pysyy merkityksellisenä EU:n poliittisten painopisteiden kannalta. Tällaisia mukautuksia ovat tukikelpoisuuden ulottaminen EU:n ulkopuolisiin maihin, pitkän aikavälin vaikutusten voimakkaampi painottaminen ja eurooppalaisen ulottuvuuden edistäminen. Meneillään olevat keskustelut eurooppalaisen ulottuvuuden roolista ja näkyvyydestä sekä ympäristöä koskevien ja digitaalisten painopisteiden vähäinen merkitys virallisissa valintakriteereissä osoittavat kuitenkin, että joillakin aloilla on vielä parannettavaa, jotta aloite pysyy merkityksellisenä nopeasti muuttuvassa poliittisessa kontekstissa.

4. Päätelmät ja saadut kokemukset

Arviointi osoittaa, että Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminta on menestyksekäs ja erittäin kustannustehokas EU:n lippulaivatoimi, joka vaikuttaa hyvin vähän EU:n talousarvioon. Lisäksi tällä toiminnalla voi olla muutosvaikutus eri ehdokkaisiin ja valittuihin kaupunkeihin, koska nimityksen saaminen edellyttää pitkän aikavälin suunnittelua ja kulttuurin sisällyttämistä paikalliseen kaupunkipolitiikkaan. Se on myös erittäin hyvin sopusoinnussa EU:n muiden toimien, erityisesti Luova Eurooppa -ohjelman, kanssa. Euroopan

kulttuuripääkaupunki -toiminta mahdollistaa myös EU:n arvojen levittämisen, eurooppalaisten kulttuurialan ammattilaisten ja taiteilijoiden tunnetuksi tekemisen sekä heidän teostensa levittämisen EU:ssa ja sen ulkopuolella.

Kauden 2020–2033 Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnan ensimmäisessä väliarvioinnissa tuotiin esiin sekä onnistumisia että haasteita, joista saadaan tärkeitä opetuksia toiminnan tulevaisuutta varten. Tulokset ohjaavat Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnan vuoden 2033 jälkeistä seuraavaa vaihetta, ja näin varmistetaan sen jatkuva menestys ja merkitys.

Voimakkaampi keskittyminen ”eurooppalaiseen ulottuvuuteen” kilpailussa: Eurooppalaisella ulottuvuudella on keskeinen merkitys Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnassa ja valintakriteereissä. Palautteen perusteella eri sidosryhmät eivät kuitenkaan usein ymmärrä käsitettä täysin. Euroopan komissio voisi tutkia tapoja kehittää tämän ulottuvuuden ymmärtämistä.

Pitkän aikavälin tieto: Koska virallista Euroopan kulttuuripääkaupunkiverkostoa ei ole, vasta nimettyjen ja aiempien kaupunkien välillä saatetaan menettää tietoa. Komissio voisi tutkia, miten Euroopan kulttuuripääkaupunki -yhteisön tiedon jakamista voitaisiin edistää, jotta toiminnan koko potentiaali voitaisiin hyödyntää erityisesti suhteessa sen eurooppalaiseen ulottuvuuteen.

Viestintä: Euroopan komissio tiedottaa aktiivisesti Euroopan kulttuuripääkaupunkien virallisesta nimeämisestä useilla kanavilla, kuten lehdistötiedotteilla, verkkosivustoilla ja sosiaalisessa mediassa. Tällä hetkellä Euroopan komissio ja muut EU:n laajuiset toimielimet eivät kuitenkaan toteuta keskitettyjä EU:n tason viestintätoimia Euroopan kulttuuripääkaupunkien edistämiseksi. Tämä heikentää toiminnan näkyvyyttä, vaikutusta ja yleistä tietoisuutta. Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminta hyötyisi EU:n viestintätoimista, joilla tuetaan ja täydennetään nimityksen saaneiden kaupunkien työtä koordinoidusti jäsenvaltioiden kanssa ja niiden tuella. Aloitetta voitaisiin tukea nimittämällä poliittisella tasolla Euroopan kulttuuripääkaupunki -lähettiläitä.

Tiedot: Indikaattoreita, joita Euroopan komissio edellyttää Euroopan kulttuuripääkaupunki -kilpailujen järjestämisestä vastaavien organisaatioiden käyttävän, olisi tarkistettava arviointiprosessin aikana havaittujen tulosten ja tiedoissa olevien puutteiden perusteella.

Asiantuntijaraati: On tärkeää varmistaa, että asiantuntijaraadilla on valmiudet ja resurssit hoitaa tehtävänsä tehokkaasti. Komissio voisi tehostaa yhteistyötä muiden toimielinten kanssa, jotta voidaan varmistaa raadin edustuksen ja asiantuntemuksen monimuotoisuus. Lisäksi uusien jäsenten jäsennelty perehdytysprosessi auttaisi varmistamaan heidän hyvän valmistautumisensa sekä tukisi sujuvaa jäsenten vaihtumista ja tehtävien siirtymistä edellisiltä jäseniltä.

Pitkän aikavälin suunnittelu: Arviointi on osoittanut, etteivät toiminnan pitkän aikavälin vaikutukset toteudu täysin kaikissa kaupungeissa. Komissio voisi tutkia ”panos pitkän aikavälin strategiaan” -kriteerin vahvistamista sekä tehostaa arviointikriteerejä ja indikaattoreita pitkän aikavälin vaikutusten edistämiseksi eri ehdokaskaupungeissa.

Lopuksi voidaan todeta, että arvioinnista saadaan ratkaisevaa tietoa ohjelman edistymisestä ja mahdollisuuksista. Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminta on 40 vuotta alkamisensa jälkeen edelleen merkityksellistä sekä kaupunkien ja alueiden keskuudessa haluttu keino kehittää itseään kulttuurin avulla. Toiminta on kuitenkin tärkeää saattaa ajan tasalle, jotta se pysyy

merkityksellisenä. Huomioon on otettava etenkin viime vuosina ilmenneet uudet suuntaukset, kuten pienempien nimityksen haltijakaupunkien määrän lisääntyminen.